

АСПІРАНТСЬКІ СТУДІЇ

УДК 373.5.015.311:173.7

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ В УЧНІВСЬКІЙ МОЛОДІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

Тетяна Георгадзе

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті порушено проблему виховання цінностей сімейного життя в учнів основної шкільної ланки. Розглянуто підходи до визначення сутності поняття «цінності сімейного життя» та проблему виміру цього поняття для учнів основної школи загальноосвітніх навчальних закладів. Визначено структурні компоненти, критерії та показники, які впливають на сформованість цінностей сімейного життя в учнів основної школи. Розкрито теоретико-методичні аспекти проблеми виміру сімейних цінностей в учнів основної школи. Проаналізовано теоретичні праці вітчизняних і зарубіжних авторів з проблем сім'ї. З'ясовано роль індивідуальних смислів, що розкривають суть абстрактних життєвих цінностей у процесі зростання й самопроєктування особистості.

Ключові слова:

школа; цінності сімейного життя; інститут сім'ї; самопроєктування особистості.

Анотация:

Георгадзе Татьяна. Становление системы ценностей семейной жизни у молодежи общеобразовательных учебных заведений: теоретико-методические аспекты.

В статье затронута проблема воспитания ценностей семейной жизни у учащихся основной школы. Рассмотрены подходы к определению сущности понятия «ценности семейной жизни» и проблема измерения этого понятия учащимися основной школы общеобразовательных учебных заведений. Определены структурные компоненты, критерии и показатели, влияющие на формирование ценностей семейной жизни у учащихся основной школы. Раскрыты теоретико-методические аспекты проблемы измерения семейных ценностей у учащихся основной школы. Проанализированы теоретические работы отечественных и зарубежных исследователей по вопросам семьи. Отражена роль индивидуальных смыслов, раскрывающих суть абстрактных жизненных ценностей в процессе роста и самопроектирования личности.

Ключевые слова:

школа; ценности семейной жизни; институт семьи; самопроектирование личности.

Resume:

Heorhadze Tetiana. Formation of the system of values of family life in youth of general educational institutions: theoretical and methodological aspects..

The article touches upon the problem of educating the values of family life in youth of the main school. Approaches to the definition of the essence of the concept of "values of family life" and the problem of measuring this concept for students of the basic school of general educational institutions are examined. The structural components, criteria and indicators influencing the formation of the values of the family life of youth in the main school are determined. The theoretical and methodological aspects of the problem of measuring family values in students of the basic school are analyzed. The analysis of the theoretical works of domestic and foreign researchers on the family issue is carried out. The role of individual meanings, revealing the essence of abstract values of life, is reflected in the process of growth and self-projecting of personality.

Key words:

school, values of family life, family institution, self-projecting of personality.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство характеризується прогресом глибинних процесів у сфері освіти, що пов'язані з пошуком і розвитком нових шляхів для самопроєктування особистості. Зростання або самопроєктування особистості здійснюється за її визначенням щодо життєвих цінностей. Система цінностей людини забезпечує єдність і стійкість її особистості. Надлишкова інерційність цієї системи виявляється на рівні застарілих переконань, що відгороджує особистість від сучасної мінливої дійсності. З іншого боку, надто гнучка, нестійка система цінностей призводить до знецінення загальноприйнятих норм поведінки. Саме тому схарактеризувати особистість та її майбутнє можна не лише за допомогою наявних у неї цінностей, а й з урахуванням їхньої ієрархії й усвідомленості. Так, зокрема, родинні цінності починають формуватись ще в ранньому дитинстві, у сім'ї.

На нашу думку, саме в дитинстві закладається фундамент життєвих цінностей, духовно-моральних становлень, цінностей сімейного життя й самопроєктування особистості. У цей період, як твердять дослідники О. Федорова та Є. Долженко, «кожній дитині потрібно надати можливість цілком реалізувати свій потенціал, забезпечити максимально можливий рівень її фізичного й психічного здоров'я...» [11, с. 198].

Сьогодні проблема пошуку найважливіших цінностей у житті молодого покоління є дуже важливою й актуальною, оскільки від її розв'язання залежить розвиток молоді та країни загалом. Цінності є фундаментом поведінки людей, основою цілісної соціальної системи, відносин між молоддю і дорослими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній філософії цінностей, починаючи

з часів Київської Русі, філософська думка мала свій образ, духовний досвід і відтворювала дух своєї епохи. За своєю суттю вона відображала самовіддану вірність духу й букві Святого Письма й Священного Передання. У XVII–XVIII ст. у філософській думці України відбуваються значні зміни, які зафіксовані ціннісними орієнтаціями суспільства [5]. Сформовано два напрями: етико-гуманістичний (Д. Туптало, С. Яворський, Г. Сковорода) і науково-просвітницький (Ф. Прокопович, М. Козачинський, Н. Козельський та інші). У цей період відбувається розмежування теології і філософії, що, зі свого боку, виявляється в переоцінці моральних цінностей. У XIX–XX ст. проблема цінностей найчастіше розглядалась у працях П. Юркевича й Д. Чижевського. Широке коло питань, пов'язаних з формуванням сімейно-шлюбних взаємин, стабілізацією шлюбного союзу й психологічними проблемами сучасної сім'ї, відображено в роботах А. Буковинського, Л. Єр'оміної, А. Пономарьова, Т. Алексеєнко, Т. Демидової, В. Зацепіна, С. Ковальова, А. Марченко, Д. Чечота, С. Голода та ін. Проблеми виховання готовності молоді до життя в шлюбі порушено в дослідженнях А. Бондарчук (формування у студентської молоді культури сімейних взаємин); Н. Гусак (фактори статевої підготовки старшокласників до сімейного життя; виявлення основних протиріч, які негативно впливають на підготовку сучасної молоді до конструктивних сімейних стосунків); О. Кізь (формування психологічної готовності учнів шкіл-інтернатів до створення сім'ї); Т. Демидової (основні механізми формування уявлень про майбутнє сімейне життя); А. Денисенко (вивчення психологічних принципів шлюбних відносин); В. Кравця (теорія і практика дошлюбної підготовки молоді); Е. Мартинова (дефініція місця системи

освіти в статевому вихованні молоді, формування нового сім'янина), Л. Долинської (соціально-психологічна підготовка молоді до родинного життя) [2].

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття сутності поняття «цінності сімейного життя» для учнів основної школи загальноосвітніх навчальних закладів, аналіз становлення життєвих цінностей у процесі зростання й самопроекування особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інститут сім'ї в Україні переживає складні часи, пов'язані як з економічними, соціально-політичними, так і духовно-культурними трансформаціями сучасного суспільства. Україна з її родинними традиціями, утвердженими століттями, покликана відстоювати інтереси традиційної сім'ї, загальнолюдські та моральні цінності. Відповідно до Сімейного кодексу України, сім'я – це первинний і основний осередок суспільства. Резолюцією II Всеукраїнського форуму сім'ї визначено, що сім'я – це шлюб чоловіка й жінки, сповнений любов'ю та радістю, спрямований на народження й виховання дітей [9]. Крім того, це одна з найважливіших загальнолюдських цінностей, унікальний соціальний інститут, який віддзеркалює всі суспільні трансформації, тенденції та явища, часто не завжди позитивні. Наголосимо, що нині сучасна сім'я переживає кризу (падіння престижу шлюбу та сім'ї, збільшення кількості розлучень, неповних, складних сімей, зниження рівня народжуваності, негативні явища у сфері подружніх і батьківсько-дитячих взаємин тощо). На підтвердження наших думок наведемо статистичні дані, оприлюднені на офіційному сайті Державної служби статистики України (див. табл. 1) [3].

Таблиця 1

Статистичні дані щодо укладених шлюбів і розлучень

Кількість шлюбів і розлучень по регіонах у 2016 році				
	Кількість шлюбів		Кількість розлучень	
	одиниць	на 1 000 осіб наявного населення	одиниць	на 1 000 осіб наявного населення
Україна	229 453	5,9	129 997	3,3
<i>Області</i>				
Закарпатська	7 435	5,9	2 863	2,3
Запорізька	9 759	5,6	6 504	3,7
Київська	11 405	6,6	6 851	4,0

Як свідчать дані таблиці, в Україні кількість шлюбів удвічі-утричі перевищує кількість розлучень. Так, у 2016 р. було зареєстровано 229 453 шлюби й 129 997 розлучень. Європейська статистика наводить приблизно таке ж співвідношення. Для нашого дослідження

ми відібрали найвищий і найнижчий показники кількості шлюбів і розлучень і територію, на якій ми проживаємо – Запорізьку область. З огляду на дані таблиці, ми доходимо висновку, що найбільша кількість розлучень припадає на Київську область (4,0), найменша –

на Закарпатську (2,3). Запорізька область має достатньо високий показник – 3,7. Найміцніші сім'ї – у Західній Україні, де традиції, звичаї і релігія суттєво зберігають своє значення. Отже, у 2016 році, за офіційною статистикою, зі 100% укладених шлюбів розпались 66,64% сімей. Ця цифра вражає, саме тому проблема підготовки учнів основної школи до створення майбутнього подружжя, зокрема виховання в них цінностей сімейного життя, наразі видається надзвичайно актуальною. Це зумовлено орієнтацією сучасної педагогічної теорії і практики на гуманізацію виховного процесу в освітніх закладах і в сім'ї, необхідністю виконання державних програм (Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї, Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року тощо), недостатньою розробленістю проблеми в сучасній українській педагогіці.

Реалії життя свідчать, що ще задовго до офіційного одруження в особистості формуються певні уявлення про шлюб, погляди на способи внутрішньосімейних взаємин, розподіл сімейних ролей тощо. З цього приводу Л. Єрьоміна зазначає, що «...створення майбутньої родини традиційно ґрунтується на одній з двох моделей: перша спирається на досвід батьківської сім'ї, друга передбачає створення майбутньої сім'ї лише на основі власних поглядів і принципів» [4, с. 158]. Однак, незважаючи на це, у майбутньому часто виникають психологічне несумісництво подружжя й внутрішньосімейні конфлікти, що призводять до руйнування шлюбів і появи неповних сімей.

Попри це, сім'я все-таки зберігає провідну роль у формуванні духовно-моральних цінностей у дітей, у їхньому вихованні й розвитку. Соціальний інститут сім'ї є головною умовою збереження й підтримки традицій, культурної наступності в історії народу [12]. Добробут і. Такий стан актуалізує важливість здоров'я сім'ї розглядається і як неодмінна умова національної безпеки держави формування у дітей і учнівської молоді усвідомленого ставлення не тільки до майбутнього шлюбу, а й до способів його зміцнення й збереження. Перспективним у цьому контексті є формування у школярів цінностей сімейного життя.

Учені класифікують цінності з різних наукових позицій. Багато авторів намагається вибудувувати свої класифікації з урахуванням того факту, що ті або інші цінності, з певних причин, перебувають на верхніх щаблях ієрархії [1, с. 24].

Спостерігається також спроба об'єднати цінності в групи на тих чи інших підставах, тобто створити їх деяку зовнішню класифікацію.

Цінності класифікуються за походженням (вроджені й набуті); за спрямованістю (позитивні й негативні); за загальним характером (специфічні й тематичні); за змістом (естетичні, екологічні, гуманістичні, моральні тощо); за діапазоном поширення (індивідуальні, групові й універсальні); соціальною роллю (ізолювані, конфліктні, інтегративні й такі, що самоорганізуються). Найбільш поширеною є класифікація цінностей за такою градацією [2]:

– за змістом діяльності, у якій реалізуються або містяться цінності, останні кваліфікують як виробничі, побутові, професійні тощо;

– за широтою змісту виділяють індивідуальні, групові (класові, етнічні, конфесійні та ін.) і загальнолюдські цінності;

– за сферами суспільного життя розрізняють матеріально-економічні, соціально-політичні й духовні цінності. Так, до цінностей матеріального життя належать природні ресурси, знаряддя праці. До соціальних – суспільні інститути, необхідні людині, родина, етнос, Батьківщина. Цінності духовного життя – це знання, норми, ідеали, віра тощо;

– за значущістю для людини й людства загалом усі цінності поділяють на вищі та нижчі. Зазвичай, вони ототожнюються з абсолютними й відносними цінностями, зумовленими тривалістю їх існування.

Отже, цінності родинного життя належать до соціальних цінностей нарівні з суспільними інститутами, необхідними людині, етносом і Батьківщиною.

Сім'я – це духовний і соціальний простір, у якому народжуються й ростуть діти, у якому дружно живуть різні покоління, розуміючи одне одного й допомагаючи одне одному [9]. Дорослі піклуються про дітей, а діти, коли дорослішають, починають відповідати за своїх, уже літніх, батьків, стареньких бабусь і дідусів. Кожна родина має свої традиції, які роблять її унікальною. Усі сім'ї різні і, можливо, далекі від ідеалу, але в кожній з них здійснюється диво родинного життя. Невипадково в народі кажуть: «Добро по світу не рікою тече, а сім'єю живе». Перелік основних родинних цінностей, безумовно, для кожної сім'ї буде особливим, але серед них обов'язково будуть працьовитість, чесність, вірність, совість, кохання.

3 2012 р. наша країна відзначає 8 липня як День родини. Відповідний Указ Президента України «Про відзначення в Україні деяких пам'ятних дат і професійних свят» був підписаний 30 грудня 2011 року [9]. Ухвалюючи рішення про створення сім'ї, потрібно розуміти, що сімейне життя – це щоденна спільна праця, спрямована на створення й підтримання економічного забезпечення родини, сімейних традицій, сімейних стосунків. Ранні шлюби

часто розпадаються, оскільки рішення щодо шлюбу ухвалювалось без урахування тих труднощів, з якими обов'язково стикається молода сім'я. З одного боку, сім'я вимагає від нас певних зусиль, а з іншого – міцна родина – це запорука нашого успіху в кар'єрі, бізнесі, навчанні, творчості. Сім'я – це місце, у яке можна повернутись, коли щось не вийшло, де вас вислухають, підтримають, допоможуть.

У контексті порушеної нами проблеми необхідно звернути увагу й на такий момент, як «примушення до сім'ї» з боку держави. Це може розглядатись як порушення прав і свобод людини, насамперед права на життя, на свободу думки та слова, на вільне висловлювання своїх поглядів і переконань, права вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію. Але слід пам'ятати, що, по-перше, усі ці права мають обмеження, зокрема з метою захисту національної безпеки, громадського порядку та економічної безпеки держави, захисту життя та здоров'я, моралі, прав і свобод інших людей. По-друге, йдеться про заборону в ім'я збереження традиційних сімейних цінностей і суспільних норм моралі. Потрібно знову навчати людей, що життя здорової дорослої людини в сім'ї є нормою, що додержання системи традиційних сімейних цінностей є передумовою щасливого й успішного життя. Не варто нав'язувати ідеали, але потрібно спонукати кожную людину переглянути власні уподобання й критично оцінити власну поведінку. Важливо пам'ятати, що кожному праву відповідає обов'язок, а свобода починається з відповідальності, а не з анархії, зокрема й анархії слова. Перед Україною, як і перед усім сучасним світом, має постати питання про зміну державної політики в царині охорони сім'ї. Необхідно розповідати й показувати в інформаційному просторі суспільну й особисту користь від створення, існування й збереження здорової та міцної родини. А все те, що нівелює роль і цінність сім'ї, – обмежити або й заборонити.

Згідно зі статтею 51 Конституції України, сім'я, дитинство, материнство й батьківство охороняються державою [9]. Тож саме час державі ставати до роботи – захистити сім'ю. Необхідно усвідомити засадничу роль родини в житті суспільства, а також усвідомити кризу, яку наразі переживає інститут сім'ї, і знайти волю побороти цю кризу, зокрема й удаючись до непопулярних заходів.

На нашу думку, для ефективного розв'язання сімейних проблем у кожній родині є свої правила, певний порядок і структура стосунків. Взаємини між членами сім'ї досягають високого духовного рівня тільки тоді, коли всі розуміють почуття, прагнення та інтереси іншого,

поділяють спільні сімейні цінності, серед яких важливе місце належить доброчесності. Л. Москальова з приводу необхідності формування цінності доброчесності як родинної цінності зауважує: «Суттєве значення для виникнення дружби між дітьми має близькість стосунків між їхніми сім'ями, адже це створює умови для збільшення контактів, унаслідок чого виникає симпатія» [7, с. 20].

Важливим питанням для сучасної української молоді залишається підготовка й готовність до подружнього життя. У кожного з нас своє розуміння того, якою має бути щаслива родина. Чогось нас навчили батьки, щось ми зрозуміли самі. Але перед тим, як створювати власну сім'ю, потрібно запитати себе: «Чи готовий/готова я до сімейного життя? Яким я його уявляю? Чи добре я знаю людину, з якою хочу взяти шлюб? Яка вона насправді? Чого вона чекає від сімейного життя: того, чого і я, чи ні?». Коли молоде покоління зможе відповісти на ці запитання, то зрозуміє, готове воно чи ні до сімейного життя. У педагогіці виділяють певні рівні готовності молоді до сімейного життя. Про фізичну готовність до сімейного життя свідчить завершення фізичного розвитку людини й перехід до шлюбного віку. Соціальна та економічна готовність передбачає завершення освіти, здобуття професії, початок самостійної трудової діяльності. Завдяки цьому з'являється можливість забезпечувати себе і свою майбутню сім'ю матеріально. Соціальна готовність до шлюбу передбачає усвідомлення своєї відповідальності за власну родину [6, с. 91]. Про психологічну готовність до сімейного життя свідчить те, що ви знаєте, навіщо берете шлюб, чого чекаєте від сім'ї, які сімейні стосунки хочете побудувати, які обов'язки готові виконувати. Психологічна готовність до шлюбу пов'язана з тим, що ми здатні здійснювати вибір майбутнього чоловіка або дружини за багатьма критеріями, серед яких обов'язково є моральні й духовні якості, спільність поглядів і життєвих цілей, психологічна сумісність.

Родина й родинні цінності – основа людського існування. У сім'ї формуються головні якості людини, її соціальність і духовність. Для міцної родини характерна висока культура сімейного життя. Є певні рівні готовності молоді до сімейного життя: фізичний, соціальний, економічний, психологічний. До сімейного життя потрібно готуватись, розуміючи його особливості, труднощі та ступінь власної відповідальності за ухвалені рішення. У процесі формування особистості відбувається одночасно й процес засвоєння загальноприйнятих моральних норм і правил поведінки. Це дуже важливо, оскільки моральна самосвідомість дає змогу людині оцінювати

власні й чужі вчинки, регулює стосунки між людьми. Моральний розвиток – це рівень засвоєння уявлень про моральні норми, сформованість моральних почуттів і поведінки [5].

Одним з основних завдань сучасної школи є формування у дітей загальнолюдських духовних цінностей та орієнтирів. На нашу думку, процес формування цінностей сімейного життя залежить від рівня морального розвитку молоді особистості. Сучасна школа має всі можливості для формування моральних цінностей і морального розвитку особистості, що відіграють важливу роль у процесі самовиховання характеру. Самовиховання характеру – це свідомо діяльність, спрямована на формування позитивних рис власного характеру. Воно передбачає розуміння особливостей чинників, від яких залежить характер людини. Самовиховання характеру відбувається поетапно протягом усього життя. Психологи виділяють такі ознаки самовиховання характеру [9]:

- 1) адекватна самооцінка рис характеру, вимогливість до себе, незадоволеність собою, прагнення поліпшити свій характер, розвивати його позитивні риси;
- 2) уміння самостійно формулювати для себе мету – удосконалення власного характеру;
- 3) наявність життєвих і моральних цінностей, що позитивно впливають на розвиток характеру;
- 4) наявність покрокового плану роботи, спрямованого на поліпшення відповідних рис свого характеру для досягнення мети;
- 5) систематична й результативна робота з самовиховання.

Для вдосконалення характеру необхідні також такі життєві навички, як уміння ухвалювати власні рішення, критично мислити, ефективно спілкуватись, адекватно здійснювати самооцінку, чинити опір тиску, долати емоції та стрес, співчувати людям, радіти їхнім успіхам, керувати своїм життям. Моральний розвиток – це необхідний компонент розвитку особистості. Моральна людина – це така людина, для якої норми й правила є її власними внутрішніми переконаннями [2]. Моральна людина не механічно їх виконує, це є її внутрішнім станом; учиняючи згідно з моральними нормами, така людина отримує задоволення. Моральні цінності мають велике значення для самовиховання характеру. Кожна людина в процесі життя визначає для себе життєві цінності. Саме життєві цінності формують фундамент особистості людини, оскільки це те, що людина вважає найголовнішим у своєму житті. Це переконання, ідеї, принципи, орієнтири, тобто ті цінності, що наповнюють наше життя сенсом, формують наш характер,

визначають нашу долю. Отже, розв'язання проблеми формування цінностей сімейного життя в сучасній українській молоді повинно спиратись на взаємодію держави, загальноосвітніх навчальних закладів і сім'ї, у якій ця дитина народилась.

Висновки. Межі зростання окреслює сама людина, яка проектує власну особистість; сюжет власного життя людина створює, керуючись тими смислами, що вона вкладає в цінності свого життя. Рівень особистого досвіду збагачується смислами зчитаними, прочитаними з соціально-культурного середовища; на рівні особистісного досвіду людина самостійно створює смисли за допомогою різних дискурсивних практик. Переважно на засвоєних, прочитаних, зчитаних смислах з соціально-культурного середовища базуються життєві цінності «здоров'я» та «любов». Смыслопороджувальні інтерпретації виникають у процесі тлумачення таких цінностей, як «забезпечене життя», «пізнання», «розвиток», «розваги», «творчість». Тенденція щодо орієнтації сучасної молоді на суб'єктивне теперішнє виявляється в породженні смислів стосовно таких життєвих цінностей, як «розвиток», «розваги», «творчість», «життєва мудрість». Найбільш складними для осіб юнацького віку в плані насичення власними смислами є життєві цінності «свобода» та «сімейне життя». Проведений аналіз підтвердив факт зменшення впливу метанаративів на осмислення цінностей життя особами юнацького віку.

Кожна людина в процесі життя визначає для себе життєві цінності. Саме життєві цінності формують фундамент особистості людини, оскільки це те, що людина вважає найголовнішим у своєму житті. Це переконання, ідеї, принципи, орієнтири, тобто ті цінності, що наповнюють наше життя сенсом, формують наш характер, визначають нашу долю.

Одним з основних завдань сучасної школи є формування у дітей загальнолюдських духовних цінностей і орієнтирів. Важливим фактором створення цінностей сімейного життя є самовдосконалення особистої душі. Завдання школи – допомогти дитині в процесі вдосконалення її власного характеру, для чого необхідні такі життєві навички, як уміння ухвалювати власні рішення, критично мислити, ефективно спілкуватись, адекватно здійснювати самооцінку, чинити опір тиску, долати емоції та стрес, співчувати людям, радіти їхнім успіхам, керувати своїм життям.

Дитина, вихована в нормальних родинних умовах, не уявляє своє майбутнє життя поза сім'єю, «вироснує» в собі духовну потребу в ній. Шляхом практичного засвоєння таких чеснот, як

любов до батьків, родинна злагода, почуття кривого зв'язку, згуртованість усіх членів родини, духовний потяг до рідного дому, до рідної культури та мови, вона виробляє

прагнення та природний потяг до створення в майбутньому власної сім'ї за зразком тієї, з якої вийшла сама.

Список використаних джерел

1. Балакірева О. М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві / О. М. Балакірева // Український соціум. – 2002. – №. 1. – С. 21–32.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Єрьоміна Л. Теоретико-методологічні проблеми підготовки вихованців шкіл інтернатного типу до майбутнього сімейного життя / Л. Єрьоміна // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2013. – № 2 (11). – С. 157–160.
5. Карлова В. В. Духовні цінності в структурі національної самосвідомості: українські реалії / В. В. Карлова // Державне управління: теорія та практика. – 2010. – №. 1.
6. Маркова М. В. Загальний погляд на проблему формування та функціонування сім'ї / М. В. Маркова, Т. Г. Ветрила // Український вісник психоневрології. – 2009. – №. 17. – Вип. 1. – С. 89–92.
7. Москальова Л. Цінність доброчесності як основа для формування дружніх взаємин між дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку / Л. Москальова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2015. – Вип. 19 (2). – С. 16–24.
8. Підлісний М. М. Цінності та буття особистості: монографія / М. М. Підлісний, В. І. Шубін. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2005. – 128 с.
9. Сімейний кодекс України. Закон України від 10.01.2002 № 2947-III: [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
10. Тагліна О. В. Основи здоров'я [Електронний ресурс] / О. В. Тагліна. – К.: Ранок, 2008. – URL: <https://mozok.click/421-pdruchnik-osnovi-zdorovya-9-klas-taglna-o-v-chitati-onlayn.html>.
11. Федорова О. Проблеми адаптації дитини в прийомній сім'ї / Олена Федорова, Єлизавета Долженко // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2013. – № 2(11). – С. 196–199.
12. Forum Family Medicine. All rights reserved 2018 [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.forumfamilymedicine.com/contact-us>.

Рецензент: Троїцька Т.С., д.філософ.н., професор

Відомості про автора:

Георгадзе Тетяна Олександрівна
heorhadze_tetiana@mdpu.org.ua
 Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
 вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
 Запорізька обл., 72312, Україна

doi:

Матеріал надійшов до редакції 11. 12. 2017 р.
 Прийнято до друку 14. 01. 2018 р.

References

1. Balakiriev, O. M. (2002). Transformation of value orientations in Ukrainian society. *Ukrainian socium*, 1, 21–32. [in Ukrainian]
2. Bekh, I.D. (2008). *Education of the individual: textbook*. Kyiv: Libid'. [in Ukrainian]
3. *The State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]
4. Yeriomina, L. (2013). Theoretical and methodological problems on boarding school students preparation for future family life. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 2 (11), 157–160. [in Ukrainian]
5. Karlova, V. V. (2010). Spiritual values in the structure of national identity: Ukrainian realities. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, 1. [in Ukrainian]
6. Markova, M. V., Vetryla, T. H. (2009). A general view on the problem of the formation and functioning of the family. *Ukrainian visnyk psikhonevrolohi*, 17, Issue 1, 89–92. [in Ukrainian]
7. Moskaliyova, L. (2015). The value of goodness as a basis for building a friendly relationship between preschool and junior schoolchildren. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchniv's'koi molodi*. Issue 19 (2). 16–24. [in Ukrainian]
8. Pidlisnyi, M. M., Shubin, V. I. (2005). *Values and Being of the Person: monograph*. Dnipropetrovsk : DDFA. [in Ukrainian]
9. *The Family Code of Ukraine The Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> [in Ukrainian]
10. Tahlina, O. V. (2008). *Fundamentals of Health*. Retrieved from: <https://mozok.click/421-pdruchnik-osnovi-zdorovya-9-klas-taglna-o-v-chitati-onlayn.html> [in Ukrainian]
11. Fedorova, O., Dolzhenko, Ye. (2013). Problems of the child's adjustment in the foster family. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Series: Pedagogy*, 2(11), 196–199. [in Ukrainian]
12. *Forum Family Medicine*. All rights reserved 2018. Retrieved from: <http://www.forumfamilymedicine.com/contact-us/> [in Ukrainian]

Information about the author:

Heorhadze Tetiana Oleksandrivna
heorhadze_tetiana@mdpu.org.ua
 Bohdan Khmelnytsky Melitopol
 State Pedagogical University
 20 Hetmans'ka St., Melitopol,
 Zaporizhia region, 72312, Ukraine

doi:

Received at the editorial office 11. 12. 2017.
 Accepted for publishing 14. 01. 2018.